

ערעור אזרחי מס' 881/80

אהרן גמליאלי

א

נגד

ב

1. רהים (רחמים) מונסוף (ג'מל)
2. משה גמליאלי
3. רחל רג'ואן (ג'מל)
4. שולמית עקרי (ג'מל)
5. רות רומס (ג'מל)
6. כרמל דהאן
7. רמז דהאן
8. אליה דהאן

ג

בבית המשפט העליון בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים
[2.8.81, 12.7.81]

ד

לפני השופטים מ' שמגר, מ' אלון, א' ברק

ה

חוק הירושה, תשכ"ה—1965, ס"ח 63, סעיפים 25, 30(א), 36(א), פרק שלישי, סימן א'.
השאלה, עליה נסב הערעור, הנה תוקפו של ביטול צוואה, שנעשה עלידי אביו של המערער.

בית המשפט העליון פסק:

א. (1) המעשים הפוסלים עריכת צוואה, המנויים בסעיף 30(א) לחוק הירושה, תשכ"ה—1965, פוסלים גם ביטול צוואה.

ו

(2) הכשרות לבטל צוואה צריכה לחפוף את הכשרות לצוות.

(3) לענין צורת הביטול חלות הוראותיו של סימן א' לפרק השלישי של חוק הירושה, בשינויים הנובעים מן העניין.

ז

ערעור על פסק-דינו של בית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו (השופט י' שילה) מיום 12.11.80 בת"ע 3751/78. הערעור נדחה.

מ' באדר — בשם המערער;
א' אולשנסקי — בשם המשיבים.

השופט ש' לרין

אין הצו בטל מעיקרו. מכוח האמור בסעיף 13 לחוק, נפסקה בעטיו מערכת זכויות אחת שבין הקטין לבין הוריו, ונוצרה מערכת אחרת בינו לבין המאמצים; ואף מעבר לאות הכתובה של החוק נוצרה מערכת רגשית-פסיכולוגית בין הקטין למשפחתו החדשה. שהלכה והתחזקה בחליף הזמן. כבר עברו יותר מ-6 שנים מיום מתן צו האימוץ, ולפי החומר, שהיה לפני השופט המלומד, עשוי ניתוקו של פלוני מחיק משפחתו לגרום לו לזעזוע נפשי, שספק אם יוכל לעמוד בו; אשר-על-כן סומכים אנו את שתי ידינו על ממצאו של השופט המלומד, שטובת המאומץ היא שלא לבטל את צו האימוץ, ואנו דוחים את השגותיו של פרקליט המערערת כנגד מסקנותיו העובדתיות של השופט בעניין זה. לנימוק זה, שדי בו כשלעצמו להביא לדחיית הערעור, מיתוספים גם השיקולים, הנוגעים לרגשות המאמצים, שנפשם נקשרה בנפש פלוני, וכן מיתוספת העובדה, שהמערערת סירבה כל העת לעשות את הצעדים האלמנטאריים הדרושים כדי לבטל את צו הפסילה והאפטרופסות, שניתן עליה, וכן גם הספקות כבדי המשקל בדבר כושרה לטפל בילדה ולחנכו.

10. כל תיק של אימוץ כרוך בטרגדיה אנושית, ואין אנו מקלים ראש בכנות רגשותיה של המערערת כלפי ילדה. נוכל רק לומר לה, שאולי היא תוכל למצוא מקצת נחמה בעובדה, שפלוגי זכה לבית חם ואוהב, וייתכן שבהגיעו לגיל בגרות יוכל הוא — שעובדת האימוץ ידועה לו — ליצור עמה קשר, אם ירצה בכך, אם יורשה לו העיון בפנקס האימוצים (סעיף 30(ב) לחוק אימוץ ילדים, תשמ"א—1981, שנתפרסם בינתיים).

אנו דוחים את הערעור בלי לעשות צו להוצאות.

ניתן היום, כ"ז בתמוז תשמ"א (29.7.81).

השופט מ' שמגר

פסק-דין

השופט מ' שמגר : 1. ביום 12.7.81 החלטנו לדחות את הערעור, ולהלן נימוקינו להחלטה האמורה.

2. (א) ההתדיינות בבית-משפט קמא, עליה נסב הערעור, התייחסה לצוואה, שנערכה בשנת 1974, ואשר על ביטולה החליט המנוח עובדיה ג'מל ביולי 1976, ביטול אשר כתוצאה ממנו החליט בית-משפט קמא לאחר מכן על חלוקת העיזבון של המנוח עובדיה ג'מל, שנפטר בתחילת 1978, בין כל היורשים על-פי דין. הצוואה, אשר על עניין תקפות ביטולה נטושה המחלוקת, בה הכריע בית-משפט קמא, נערכה ביום 12.11.74, ולפיה חילק המנוח את כל רכושו לארבע מנות: אחת, אשר שיעורה 10,000 ל"י, לאחיו המתגורר באירן; שנייה, אף היא באותו סכום, לגב' חביבה אייל, והשלישית בסך 6,000 ל"י לגב' דליה ג'אן. המנה הרביעית מקיפה את כל שנשתייר אחרי הקצאת שלוש המנות הנ"ל, וזו צוותה לבן, אהרון, אשר הוא גם שפתח בהליכים בבית-משפט קמא לאישור הצוואה, והתנגד למתן צו ירושה על-פי דין.

(ב) ביטול הצוואה נעשה בצורה הבאה: ביום 1.7.76 שלח המוריש מכתב לעורך הדין צבר גור, אשר בידיו היו שמורים כל עותקי הצוואה, בו הודיע לו על החלטתו לבטל את הצוואה, שערך במשרדו של הפרקליט הנ"ל ביום 12.11.74. כנוסחו של המכתב המדובר על "ביטול מוחלט וסופי ואין לצוואתי הנ"ל שום תוקף כלפי אחד מהנהנים". המכתב נשא את חתימתו של המנוח עובדיה ג'מל וחתימת אישור של שני עדים, והם אברהם חיון וציון ג'אן, אביה של דליה ג'אן הנ"ל.

ביום 5.11.76 הופיע עובדיה ג'מל במשרדו של עו"ד צבר גור בלוויית מר ציון ג'אן הנ"ל, וביקש מידיה את כל העותקים של הצוואה. עו"ד צבר גור החזיר לידי המוריש ארבעה מן העותקים, ואת העותק החמישי השאיר בידיו, אחרי שהעביר עליו קווים אלכסוניים לציון ביטולו. זהו גם העותק היחידי, אשר נותר לפלטה, ואשר עליו ביקש המערער להסתמך, כאשר תבע בבית המשפט המחוזי את אישור הצוואה.

עו"ד צבר גור ביקש להותיר בידיו אסמכתא ברורה וחד-משמעית למעשה הביטול, אשר בו נטל חלק, ועל-כן ערך מסמך נוסף, שנחתם על-ידי המנוח ושני עדים, ואשר זה נוסחו:

השופט מ' שמגר

לכבוד
עו"ד צבר-גור.
הנדון: ביטול צוואה

א.נ.

1. בזה אבקש להודיעך כי אני ביטלתי את הצוואה שערכתני אצלך ביום 12.11.74 ביטול מוחלט וסופי.

2. אבקש להחזיר לי את כל העותקים של הצוואה הנ"ל.

בברכה,

ג'מל עבדאללה

אני מאשר כי קבלתי 4 עותקים מהצוואה הנ"ל.

ג'מל עבדאללה

אנו מאשרים כי ביום 5.11.76 דרש בנוכחותנו מר עבדאללה ג'מל את צוואתו מעו"ד צבר-גור ואף קיבל אותה בחזרה.

ת.ז. 4131143 ג'אן ציון, יהוד רח' 19 מס' 4 (—)

1517821 נתן גיימר, דרך המעפילים 12/7 נתניה (—)."

3. (א) סעיף 36(א) לחוק הירושה, תשכ"ה—1965, קובע, כי המצווה רשאי לבטל צוואתו, אם בביטול במפורש באחת הצורות לעשיית צוואה ואם בהשמדת הצוואה; השמיד את הצוואה, חזקה עליו שהתכוון בכך לבטלה.

במקרה שלפנינו אין צורך להסיק מסקנות מהשמדתם של ארבעה עותקים של הצוואה, כי נערכו שני מסמכים ברורים בעדים, האחד ביום 11.7.76 והשני ביום 5.11.76 בהם הודיע המוריש במפורש על ביטול הצוואה.

(ב) המערער טוען, כי דין ביטול צוואה כדין עריכת צוואה, ואין תוקף לביטול, שנעשה מחמת אונס, איום, השפעה בלתי הוגנת, תחבולה או תרמית, הכול כאמור בסעיף 30(א) לחוק הנ"ל.

מקובל עלינו, כי כל אחד מן המעשים הפסולים, שנמנו לעיל, שולל תוקפו של הביטול, וכפי שבטלה צוואה, כאשר המצווה לא ידע להבחין בטיבה של צוואה, כך גם לא יהיה תוקף לביטול, כאשר המצווה לא ידע להבחין בטיבו של הביטול, ואליבא דידן, הכשרות לבטל צריכה לחפוף את הכשרות לצוות. אך מובן הוא כי לעניין צורתו של הביטול חלות הוראותיו של סימן א' לפרק השלישי מחוק הירושה, בשינויים הנובעים מן העניין, וניתן לכן לישם גם את האמור בסעיף 25 לחוק הנ"ל.

השופט נ' שנגר

דא עקא, בית-משפט קמא לא השתכנע, כי היו קיימות נסיבות עובדתיות, אשר על יסודן ניתן היה לקבוע, כי במעשה הביטול נפל אחד מן הפגמים שנמנו לעיל, כפי שטען המערער. בהקשר זה הובאו לפני בית-משפט קמא חוות-דעת של רופאים פסיכיאטרים, אשר ביקשו להתייחס לשאלה, מה היה מצבו הנפשי של המנוח בשנת 1976, עת הורה על ביטולה של הצוואה. שלושה היו הרופאים, שדנו בשאלה האמורה. האחד, ד"ר ראובן מאיר, שהספיק לראיין את המנוח בחייו, וחיווה תחילה דעתו, כי היה כשיר, ככל שהדבר נוגע לבעיה שלפנינו; השני, פרופ' קולצ'ר, אשר עיין בחוות-דעתו של ד"ר מאיר והגיע לכלל מסקנה, כי המוריש לא ידע להבחין בטיבה של צוואה, והשלישי היה ד"ר הקר, אשר אף הוא כפרופ' קולצ'ר הסתמך על החומר הכתוב בלבד, והגיע לכלל מסקנה, שהמוריש ידע להבחין בטיבה של צוואה במועדים הרלוואנטיים. בדעתו של ד"ר מאיר חל מהפך, ואחרי שעיין בחוות-דעתו של פרופ' קולצ'ר, שינה טעמו והצטרף לדעתו של זה האחרון, לפיה לא ידע המוריש להבחין בטיבה של צוואה. בית-משפט קמא אימץ את חוות הדעת של ד"ר הקר ודחה את שתי חוות הדעת האחרות. אומרת הערכאה הראשונה בהקשר זה:

„כאשר מומחים רפואיים חלוקים בדעותיהם בשאלה העומדת להכרעה בפני בית משפט, אין לפעמים מנוס מכך שבית המשפט יקבל דעה אחת וידחה דעה שנייה. כאן במקרה זה לא היתה הכרירה קשה כל עיקר, והדרך שבה הגיעו ד"ר מאיר ופרופ' קולצ'ר למסקנתם נשארה תמוהה בעיני וחפץ אני לקוות כי העובדה שאהרון הוא שפנה אליהם בבקשה לחוות-דעתם ולהעיד לא השפיעה עליהם עד כדי ניסוח מסקנה העולה בד בבד עם האינטרסים של אהרון בדיון“.

הערותיו של בית-משפט קמא, שנקט סגנון של זהירות מרבית, מקובלות עלי. התיאור בדבר נסיבות ביטול הצוואה, כפי שהובאו על-ידי עו"ד צבר גור, חוות-דעתו הראשונה של ד"ר מאיר ודברי העדים האחרים, אשר סיפרו על המנוח, אורחותיו והתנהגותו, לא היה בהם כדי להוכיח את הטענה, כי ביטול הצוואה בוצע, עת לא ידע המנוח להבחין בטיב מעשהו, או עת היה נתון להשפעות פטולות, מן הסוג שנמנה לעיל. בהקשר זה הוזכרו סטיותיו של המנוח והתקשרותו היתרה לדליה ג'אן, ונטען, כי הצוואה בוטלה בשל השפעתה על המנוח ואף שליטתה בו, מאחר שצעירה זו לא שבעה נחת מכך שמנתה בירושה הסתכמה ב-6,000 ל"י בלבד. אין ספק, כי הצעירה כעסה על חלקה הזעום בירושה, ואף הביעה דעתה זו באוזני המנוח, אך שליטה, ככל הנראה, לא הייתה לה עליו; כי משיטל צוואתו, הפסידה גם את 6,000 הלירות, ובחודשים שחלפו בין 11.7.76, עת כתב מכתבו הראשון, לבין 5.11.76, עת הופיעה אישית במשרדו של עו"ד צבר גור, ולאחר מכן גם מעת ביטול הצוואה ועד למוותו בראשית 1978, לא ערך המנוח צוואה חדשה, לפיה יכלה דליה ג'אן לזכות אפילו בפרוטה שחוקה. אין עליכן לתמוה, שבית-משפט קמא לא היה נכון להשתית מסקנתו על השערה בדבר השפעה פטולה,

השופט מ' שמגר

כאשר מדובר בהשפעה, אשר ביטויה המעשי היחיד היה ביטול חלקו של הנהגה בירושה והותרו ללא כלום.

א לא היו גם ראיות אחרות, שיהיה בהן כדי להחיות את הצוואה ולהתעלם מן הביטול, שבוצע בנסיבות כפי שתוארו לעיל. פרקליטו המלומד של המערער, עו"ד מ' באדר, ביקש, כי ערכאת הערעור תתערב בקביעת הממצאים ותיתן דעתה לעדויות נוספות, שהובאו לפני בית-משפט קמא, ואשר שונות בתוכנן או במשמעות העולה מהן מאלו, עליהן התבסס בית-משפט קמא, אולם אך מובן הוא, כי ערכאת הערעור לא תנהג כמבוקש. לא שמענו את העדים של הכת האחת, כפי שלא שמענו את אלו של הכת האחרת, ואין בידינו כלים לפסילה ממצאיה של הערכאה הראשונה כדי להשעין את המסקנות על עדים, אשר בית-משפט קמא לא היה נכון לסמוך הכרעתו על דבריהם.

אשר על-כן החלטנו לדחות את הערעור.

ג ההוצאות, שנפסקו על-ידינו, נקבעו בהחלטתנו מיום 12.7.81.

ניתן היום, ב' באב תשמ"א (2.8.81).

ד

ה

ו

ז